

Metoderapport fra avisen Hadeland

AS Hadeland, Smiegata 11, 2750 GRAN, 61313131

Kontaktperson: Sissel Skjervum Bjerkehagen, 90792936

Underslagssaken i HE/HRB

Navn på involverte:

Hele redaksjonen har vært involvert, også sommervikarer.

Atle Nielsen og Sissel Skjervum Bjerkehagen har signert de fleste sakene, men det har i høyeste grad vært et felles løft.

Redegjørelse for arbeidet

Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

9. april i år ringte informasjonskonsulenten i Vestoppland politidistrikt til lokalavisen for å fortelle at de kom til å sende ut en pressemelding samme ettermiddag. Det handlet om et større underslag i en bedrift med adresse på Hadeland, og han kunne fortelle at også siktede var fra Hadeland.

Vi fikk vite hvilken bedrift det dreide seg om, underslaget hadde skjedd i Hadeland og Ringerike Bredbånd. En indirekte offentlig eid virksomhet.

Styreleder i HRB tok telefonen med det samme vi ringte denne aprildagen, og han hadde forberedt seg godt. Pressemelding var ferdig skrevet. Ikke så rart kanskje. Politi og selskap hadde kjent til saken i nesten en måned.

I løpet av noen få ettermiddagstimer laget vi den første saken om at økonomisjefen i Hadeland og Ringerike Bredbånd hadde underslått 17-18 millioner kroner. Styreleder kunne allerede da opplyse at PwC var leid inn for en intern granskning. Siktede samarbeidet med politiet, og hadde erkjent de faktiske forhold.

De neste dagene ble det en del saker som hovedsakelig handlet om beslag i eiendeler (hus, hytter, kostbar vin og cognac, datautstyr). Det dreide seg aller mest om siktede og forbrytelsen.

Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

Dette var **ikke** en sak vi avslørte i utgangspunktet. Den kom til oss fra politiet. Underslaget ble oppdaget i forbindelse med etterforskning i en helt annen sak. Underslagets størrelse var enormt sett opp mot selskapets omsetning. Totalt nærmere 20 millioner kroner i løpet av tre-fire år. Selskapets omsetning er i størrelsen 55 - 60 millioner i perioden.

Etterhvert viste det seg at det var gjort underslag også i morselskapet Hadeland Energi som er eid av de tre hadelandskommunene samt Energiselskapet Buskerud, heleid av Buskerud fylkeskommune og kommunene i Buskerud.

De første vesentlige spørsmålene vi søkte å få klarhet i var:

- *Hvordan er underslagene gjennomført?*
- *Hvordan var det mulig?*
- *Hvem har ansvar for at det var mulig?*

Det viste seg raskt at siktede var dømt for økonomisk kriminalitet to ganger tidligere, begge ganger dømt til fengselsstraff. Derfor fikk saken vesentlige tilleggsspørsmål:

- *Hvordan kunne denne mannen bli ansatt som økonomimedarbeider i Hadeland Energi, og senere som økonomisjef i Hadeland og Ringerike Bredbånd?*
- *Hvem visste hva om ansettelsen? Visste direktøren om det? Siktetes søster satt i HE-styret da siktede ble ansatt i HE, varslet hun? Varslet andre i styret som visste om bakrunnen?*

Underslaget ble kjent 9. april. I juni ble det kjent at siktede også hadde gjort underslag i Hadeland Energi, hvor han var ansatt før han fikk jobben i Hadeland Energi. Dette kom for dagen ved en tilfeldighet, mer enn at selskapet selv hadde til hensikt å fortelle det. Nå spisset vår dekning seg mot å finne ut av hvordan i all verden kunne den tidligere straffedømte bli ansatt i første omgang, og hvordan var det mulig å gjennomføre underslagene? Dette var spørsmål som styrene og lederne i selskapene ikke svarte veldig tydelig på.

I juni var det generalforsamling i begge selskaper, og styrene ble gjenvalgt i begge selskaper. Der skulle granskningsrapportene behandles. Da granskningsrapportene var klare og sendt til styrene i selskapene ba vi om innsyn. Hadeland Energi er direkte eid av

Gran, Lunner og Jevnaker kommuner, og fikk oversendt granskningsrapportene etter at ordførerne hadde vært tilstede på generalforsamlingen i juni. 2. juli kom det formelle avslaget på innsynsbegjæringen. «*Det aktuelle dokumentet unntas fra innsyn etter bestemmelsen i offentleglova § 24 andre ledd andre punktum om ”Andre dokument om lovbrøt”*».

11. juli avsluttet politiet sin etterforskning, og vi ba om innsyn på ny. Da besluttet eierne å gi innsyn i en sladdet versjon av den ene rapporten (HE). Konserndirektøren i HE sto for sladdingen. Det viste seg at bare noen få var intervjuet, og den tok ikke for seg det vi mente var et vesentlig spørsmål – nemlig – **hvem visste hva da vedkommende ble ansatt**. I ettertid har dette blitt et helt essensielt tema. Konserndirektøren mener han ikke visste at den nå dømte hadde sittet i fengsel, og presiserte dette skriftlig nå i høst. Han har også uttalt at hadde han visst – ville ikke vedkommende fått jobben. Flere har tatt til motmæle mot det, og mener de faktisk har advart mot å ansette kjeltringen.

Partene hadde satt i gang en intern granskning for å bringe klarhet i de samme spørsmålene som vi stilte. Da denne var klar ba vi om innsyn i rapportene. Svaret ble nei fra begge selskaper. Da startet innsynskampen som krevde store deler av sommeren.

“Kampen for innsyn” var todelt. HRB nektet innsyn i rapporten om deres selskap, blant annet begrunnet med at det kunne skade selskapets omdømme, og at de heller ikke var omfattet av offentlighetsloven.

Morselskapet Hadeland Energi er heleid av det offentlige, og rapporten ble etterhvert journalført i kommunen. Derfor kunne vi gå direkte dit med en innsynsbegjæring da selskapet sa nei. Kommunen sa også nei. 3. juli sendte de oss dette svaret:

“Gran kommune har vurdert klagen, og finner ikke grunn til å omgjøre vedtaket om å unnta det aktuelle dokumentet fra offentlighet, jf. offentleglova § 24 annet ledd annet punktum.”. Saken ble oversendt fylkesmannen for vurdering.

Fylkesmannen behandlet aldri klagen. Den 9. juli fikk vi endelig ut sak fra politiet om at saken var ferdig etterforsket, og ville bli oversendt statsadvokaten for påtaleavgjørelse. Vi sendte ny henvendelse til kommunene og argumenterte for at rapporten nå måtte kunne offentliggjøres.

- Fredag 11. juli klokka 12.17 besluttet Gran kommune å gi innsyn i rapporten fra HE.
- Fredag 11. juli klokka 14.59 sendte Hadeland og Ringerike Bredbånd ut pressemelding om at adm.dir sluttet på dagen.

Datoen og tidspunktene nevnes fordi dette var midt i ferien, og det var fredag. En dag vi normalt sett har lite folk på jobb. Denne dagen var redaktør vaktsjef, en dyktig sommervikar og en av våre faste var på jobb. Denne dagen var på mange måter et gjennombrudd med tanke på innsyn. Til da hadde alle parter forsøkt å unngå å svare på spørsmål.

14. juli ble granskningsrapporten fra HE tilgjengeliggjort. Sladdet for sensitive opplysninger, slik avtalen var. Det spesielle etter vår oppfatning var at adm dir i HE var satt til å gjøre nettopp denne jobben. Rapporten fikk kritikk fra flere hold, blant dem Petter Gottschalk, professor ved BI.

Vi hadde flere kilder som mente saken burde få konsekvenser for flere, blant dem administrerende direktør i HE, samt styrelederne i selskapene.

Innsyn i HRB-rapporten

Styret i HRB nektet oss innsyn i sin granskningsrapport. Rapportene i begge selskaper ble første gang behandlet av eierne i respektive generalforsamlinger 25. juni 2014. Etter gjentatte begjæringer om innsyn, og også redaksjonelle saker om at de nektet, fattet etterhvert kommunenes kontrollutvalg interesse for saken. De innkalte til fellesmøte der de ba HRB og HE legge fram rapportene, og også redegjøre for saken. Deres konklusjon var etterhvert at rapporten skulle offentliggjøres, og om ikke HRB gjorde det, ville de gjøre det som offentlig organ med tilgang til rapporten.

Her er det mye e-postkorrespondanse som vi ikke har fått laget saker på ennå, men som viser at de mektige menn gjorde alt de kunne for å hindre at kontrollutvalgene skulle få tilgang til rapporten.

Rapporten ble gjort tilgjengelig 25. september.

Rettsaken

Alle spørsmål om hvordan underslagene har blitt gjennomført kommer når saken kommer til hovedforhandling i retten. Det var svaret fra politiet underveis i etterforskningen.

Egne undersøkelser

Hele saken er egentlig belyst ut fra våre undersøkelser. Leserne har vært gode støttespillere underveis og har kommet med mange innspill og spørsmål som bør stilles.

Etikk

Identifisering av siktede var det vi brukte mest tid på å diskutere. Vi omtalte ham som siktede, den tidligere økonomisjefen, etterhvert domfelte i mange måneder. I oktober nådde saken nok et høydepunkt da to sentrale og navngitte kilder mente at administrerende direktør løy om ansettelsen. Først da valgte vi å identifisere. Det ble feil for oss å fortsette å ta hensyn til siktede og hans familie, når vi tross alt hengte flere på veggen med fullt navn og bilde.

Domfelte har to små barn som bor i vårt nedslagsfelt. Av hensyn til dem har vi ikke publisert bilde av siktede.

Formidling

- Vi har publisert alt vi har laget både på nett og papir, tradisjonell framstilling
- Vi har laget ei tidslinje på papir som illustrerte siktedes virke fra han var domfelt første gang og til i dag - og som samtidig viste hvem som har sittet i styrene for selskapene i den aktuelle perioden

Konsekvenser

- Siktede ble dømt til 4 år og seks måneders fengsel
- Allmenheten har fått innsyn i to granskningsrapporter de ellers ikke ville fått innsyn i
- Adm dir i HRB gikk av 14. juli
- Formannskapetene som utgjorde generalforsamlingen i HE krevde i november at adm dir måtte gå. Førte i stedet til at styreleder gikk på dagen etter generalforsamlingen.
- Adm dir i HE inngikk forlengelsesavtale om å jobbe ut over pensjonsalder 29. august 2014. Dette ble endret, og han sluttet i desember.
- Eierne er enige om at styremedlemmer til HE-styret ikke skal velges inn av kommunestyret som før. Det skal nedsettes en valgkomite som skal lete fram kvalifiserte kandidater som velges av generalforsamlingen.

Metode

Flere av journalistene jobbet med saken, og vi opprettet et googledokument der vi stadig supplerte ei tidslinje i en enkel tabell for å kartlegge siktedes liv. I samme mappe har vi lagret dommer, pressemeldinger, årsberetninger for selskapene og andre dokumenter som er relevante for saken. **Dette tipset plukket vi opp etter fjorårets SKUP-konferanse, og det viste seg å være svært nyttig!**

Vi har også testet ut Microsoft One Note - og også det viser seg å være et nyttig verktøy for å samle dokumenter. Dog ikke like enkelt å dele.

Ut over dette har vi brukt tradisjonelle verktøy som telefon og e-post. Vi har også brukt Facebook til kommunikasjon med flere av kildene i saken.

Oppsummering

Saken har vært spennende å jobbe med. Systematikken med å dele dokumenter i saken gjennom google drive, og google dokumenter har vært nyttig. Det kan vi ta med oss videre. Det har også gitt oss en helt annen bevissthet rundt ansvar ved å sitte i et styre, og også prosessen rundt hvem som velges til slike posisjoner.

Nye vinklinger og veier videre i saken er drøftet fra dag til dag. Vi har ikke bunkret saker som kunne presenteres som en serie, men hatt fortløpende publisering av det vi har funnet ut.

Vi mener sakene har hatt stor nyhetsverdi. Det har også avdekket en rekke kritikkverdige forhold. Det gjelder spesielt forhold rundt ansettelsen, men også de rutiner og systemer i selskapene som har gjort dette mulig. Det har også satt et helt nødvendig søkelys på offentlig eierskap og hvilket ansvar det faktisk er å sitte i et styre. Det har bidratt til at det er etablert nye rutiner for valg av styrerepresentanter.

Vi mener å ha gjort jobben vår som vakthund, og i denne sammenheng spesielt punktene 1.4 og 1.5 i Vær Varsom Plakaten (VVP): «1.4 Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle. 1.5 Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.»

Vi har gjennom hele saken hatt en oppfatning av at det er mange som ønsket at saken skulle få så lite oppmerksomhet som mulig. Om det var tilsiktet vites ikke, men inntrykket var til slutt at her prøvde gutteklubben grei å passe på hverandre. Det provoserte oss, men det provoserte innbyggerne i distriktet enda mer. Ingen sak har gitt oss så mange tilbakemeldinger på at vi gjør en viktig jobb!

Nils Øy, 15. juli: Har fulgt med denne saken, fint jobbet!

Leser, 16. juli: Bare hold trykket oppe, her har du mye å grave i og mange poeng å score for både kjøpere av strøm, leie av nett og skattebetalere på Hadeland.

Leser, 11. juli: Så bra jobba. Flott at dere sitter som en illsint terrier på skinnleggen på "makta" i denne saken.

Leser, 15. juli Vil bare si bra jobbet med underslags saken! Greit at kommunene våre blir fulgt opp litt

Leser, 16. juli: God onsdagsutgave igjen! Uansett hvordan dette går har du vitalisert Hadeland som en lokalavis som tar samfunnsansvar

Leser 25. september: Godt gjort, uten dere hadde det ikke vært mulig å få dette frem. Må vel medgi nå at jeg skjønner at de ikke ville få dette offentlig. Lurer fortsatt på hvor resten av pengene har tatt veien, har det vært flere?

Leser 22. oktober: Bra jobba, utrettelig innsats! Hvordan AP ordførerne kan ha tilit til Olsens bløff er nesten ikke til å tro. Det er noe arrogant og uverdigg over denne måten og utøve offentlig eierskap på. Men hele saken har ihvertfall medført at du og dine har revitalisert Avisen Hadeland på en meget god måte! Uredd talerør i møte med makta. Det bli lagt merke til.

Leser 24. oktober: Fint oppslag i Hadeland i dag i HE-saken. Jeg må bare si at jeg er glad for at dere dekker denne saken på en god måte. Liker godt dagens leder også